

УДК 164

JEL: M00, M11, Q00

Олександр Сумець

Національний фармацевтичний університет
Україна

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ОПЕРАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Мета. Мета статті – представити сучасну парадигму операційного менеджменту шляхом уточнення його характеристичних моментів з огляду на генезу науки управління й розвиток сучасних технологій та інструментів ведення бізнесу. До характеристичних моментів автор відносить трактування самого терміну «операційний менеджмент», мету й завдання, об'єкт і предмет, фундамент і спрямованість операційного менеджменту.

Методологія / методика / підхід. Статтю присвячено загальній характеристиці сучасної парадигми операційного менеджменту як окремо виділеного виду в системі загального менеджменту організації. Основними методами дослідження, що використано в процесі написання статті, стали історичний, абстрактно-логічний, аналізу й синтезу.

Результати. У статті обґрунтовано значущість реалізації операційного менеджменту для виробничих підприємств України. Досліджено історичний розвиток операційного менеджменту. Установлено його роль і місце в загальній системі менеджменту організації. Розглянуто погляди науковців на трактування терміну «операційний менеджмент», запропоновано авторське визначення цієї дефініції. Сформульовано мету операційного менеджменту, визначено основне його завдання. Уточнено об'єкт і предмет операційного менеджменту. Установлено, що операційний менеджмент спрямований на ефективність, раціональність і результативність в управлінні будь-якими операціями та процесами в межах операційної системи підприємства.

Оригінальність / наукова новизна. Набули дальшого розвитку теоретичні засади операційного менеджменту та наукові уявлення про його сутність, зміст об'єкт, предмет і значущість для ефективного ведення аграрного бізнесу, запропоновано удосконалене визначення терміну «операційний менеджмент».

Практична цінність / значущість. Значущість наведеного матеріалу полягає в представленні фахівцям систематизованої інформації щодо візитної картки операційного менеджменту й ґрунтовного пояснення важливості застосування інструментарію операційного менеджменту в загальному управлінні аграрними підприємствами.

Ключові слова: операційний менеджмент, генеза, операція, операційна система, підприємство.

Alexander Sumets

National University of Pharmacy
Ukraine

KEY ASPECTS OF THE MODERN PARADIGM OF OPERATIONAL MANAGEMENT

Purpose. The purpose of the article is to present a modern paradigm of operational management by refining its characteristic moments in view of the genesis of management science and the development of modern technologies and business tools. The author refers the definition of the term «operational management», the purpose and the task, the object and subject, the foundation and direction of operational management to the characteristic moments.

Methodology / approach. The article is devoted to the general description of the modern paradigm of operational management as a separate type in the system of general management of the organization. The main methods of research used in the article are historical, abstract-logical, analysis and synthesis.

Results. The article substantiates the significance of the implementation of operational management for Ukrainian production enterprises. The historical development of operational management is explored. The role and place of operational management in the general management system of organizations is established. The views of scholars on the interpretation of the term «operational management» are considered, and the author's definition of this term is proposed. The purpose of operational management is formulated, its main task is defined. The object and subject of operational management are specified. It is established that operational management is aimed at efficiency, rationality and effectiveness in the management of any operations and processes within the operating system of the agricultural enterprise.

Originality / scientific novelty. The theoretical foundations of operational management and scientific representations about its essence, meaning, object, subject and significance for effective agrarian business are further developed, the advanced definition of the term «operational management» is offered.

Practical value / implications. The relevance of the material presented is providing the systematized information to the specialists about the business card of operational management and a thorough explanation of the importance of using the operational management tools in the overall management of agricultural enterprises.

Key words: operational management, genesis, operation, operating system, enterprise.

Александр Сумец

*Национальный фармацевтический университет
Украина*

КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОЙ ПАРАДИГМЫ ОПЕРАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Цель. Цель статьи – представить современную парадигму операционного менеджмента путем уточнения его характеристических моментов, учитывая генезис науки управления и развитие современных технологий и инструментов ведения бизнеса. К характеристическим моментам автор относит трактовку самого термина «операционный менеджмент», цель и задачи, объект и предмет, фундамент и направленность операционного менеджмента.

Методология / методика / подход. Статья посвящена общей характеристике современной парадигмы операционного менеджмента как отдельно выделенного вида в системе общего менеджмента организации. Основными методами исследования, которые были использованы в процессе написания статьи, стали исторический, абстрактно-логический, анализа и синтеза.

Результаты. В статье обоснована значимость реализации операционного менеджмента для производственных предприятий Украины. Исследовано историческое

развитие операционного менеджмента. Установлена роль и место менеджмента в общей системе менеджмента организаций. Рассмотрены взгляды ученых на трактовку термина «операционный менеджмент», предложено авторское определение этой дефиниции. Сформулирована цель операционного менеджмента, определена основная его задача. Уточнены объект и предмет операционного менеджмента. Установлено, что операционный менеджмент направлен на эффективность, рациональность и результативность в управлении любыми операциями и процессами в операционной системе предприятия.

Оригинальность / научная новизна. Получили дальнейшего развития теоретические основы операционного менеджмента и научные представления о его сущности, содержании объекте, предмете и значимости для эффективного ведения аграрного бизнеса, предложено усовершенствованное определение термина «операционный менеджмент».

Практическая ценность / значимость. Значимость приведенного материала заключается в представлении специалистам систематизированной информации о визитной карточке операционного менеджмента и основательного объяснения важности применения инструментария операционного менеджмента в общем управлении аграрными предприятиями.

Ключевые слова: операционный менеджмент, генезис, операция, операционная система, предприятие.

Постановка проблемы. Запровадження ринкових принципів господарювання суб'єктів аграрного бізнесу в Україні набуває дальшого поширення. Разом із цим питання формування стійкої конкурентної позиції агровиробників стає все більш актуальним. Сучасний економічний простір вимагає від них створення гнучких операційних систем. А це, своєю чергою, потребує зовсім нових методів організації й управління функціонуванням виробничих підприємств, зокрема на операційному рівні. З огляду на це керівникам агропідприємств варто сконцентрувати увагу на реалізації потенціалу операційного менеджменту, бо саме операції є наріжним каменем у формуванні належного рівня життє- та конкурентоздатності будь-якої організації сьогодні й у майбутньому. Таким чином, за умов економічної реальності, що склалася в Україні, виникла нагальна потреба побудови ефективних методів операційного менеджменту на усіх рівнях управління аграрними підприємствами. Для цього фахівцям потрібно досконало володіти насамперед знаннями теоретичних основ операційного менеджменту. А оскільки сучасний операційний менеджмент перебуває у фазі дальшого розвитку, то це вимагає конкретизації його змістового наповнення, уточнення об'єкта й предмета, а також визначення спрямованості в одержанні підприємствами ринкового результату від своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не цей момент часу операційний менеджмент сформувався і як окремий вид, і як науковий напрям у загальному менеджменті. Нині відома чимала кількість публікацій закордонних і вітчизняних фахівців [1–11; 14–16; 18–22; 24–27 та ін.] у яких сформульована мета й відображено змістове наповнення й сутність операційного менеджменту, описані його принципи, переваги використання та основні завдання, надана

суб'єктно-об'єктна характеристика й т. ін. Дослідники доволі фахово обґрунтовують необхідність застосування інструментарію операційного менеджменту не тільки на виробничих підприємствах, а й у сфері сервісу, торгівлі, банківської діяльності, транспорту й ін. Проте розвиток сучасних технологій та інструментів ведення бізнесу вимагає уточнення насамперед трактування терміну, об'єкта, предмета й мети операційного менеджменту, а також конкретизації його спрямованості у формуванні результату діяльності підприємств.

Мета статті. З огляду на розвиток сучасних технологій та інструментів ведення бізнесу та генезу науки управління представити сучасну парадигму операційного менеджменту шляхом уточнення його характеристичних моментів, а саме: трактування терміну, мету, об'єкт і предмет; визначити спрямованість цього менеджменту з урахуванням вимог сучасного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи операційний менеджмент як один із напрямів загального менеджменту, необхідно визнати, що його теоретико-методологічна основа базується на сукупності спеціальних економічних дисциплін, а також на теорії систем, включаючи системотехніку, кібернетику та ін. Навіть сама етимологія словосполучення «операційний менеджмент» припускає широке використання економіко-математичного апарату – від найпростіших арифметичних дій аж до використання інструментарію дослідження операцій, теорії масового обслуговування тощо.

Термін «операційний менеджмент» був відомий донедавна лише вузькому колу фахівців. Проте нині операційним менеджментом фахівці з управління цікавляться все більше і більше. Основна причина криється в тому, що організаціям необхідно постійно посилювати свою конкурентну позицію на ринку, зберігати конкурентну стійкість і рівновагу.

Історично операційний менеджмент розвивався як метод вирішення проблемних індустріальних управлінських завдань, що далі послужило фундаментом для чисельної кількості відкриттів у техніці й економіці.

Однозначної думки вчених щодо періоду виникнення операційного менеджменту як окремого напрямку управлінської науки на цей момент часу немає. Так, наприклад, О. С. Соснін і В. В. Казарцев стверджують, що «виробничий менеджмент (*авт.* – мається на увазі операційний менеджмент) бере свій початок від часів Ф. Тейлора (1865–1915 рр.) і до сьогоднішнього дня розвиток його базується на досягненнях сучасних наук управління виробництвом, таких як промисловий інжиніринг, реінжиніринг...» [10, с. 6].

Своєю чергою, І. Б. Гевко схиляється до думки, що час виникнення операційного менеджменту слід віднести до 1776 р., коли створено перші відділи праці на фабриках і заводах. Ці підрозділи почали займатись визначенням затрат праці на окремих операціях виробничого процесу (Адам Сміт (1776 р.) – розподіл праці) [3, с. 11]. І загалом еволюцію розвитку операційного менеджменту вчений подає у вигляді схеми, що наведено на рис. 1.

Учені В. О. Козловський, Т. В. Маркіна й В. М. Макаров також схилиються до думки, що час виникнення операційного менеджменту датується вісімнадцятим століттям і родоначальниками його є Адам Сміт (1776 р.) та Елі Уїтні (1800 р.) [6]. Автори вказують, що цей момент часу характеризується такими двома досягненнями: створенням перших відділів праці на фабриках і заводах, та реалізацією принципу взаємозамінності деталей при виробництві десяти тисяч мушкетів, які були замовлені урядом США. Послідовниками в розвитку операційного менеджменту, як зазначають автори, стали Фредерік Тейлор, Генрі Л. Гант, Френк і Ліліан Гільберти, Генрі Форд і Чарльз Соренсон.

Рис. 1. Еволюція розвитку операційного менеджменту

Джерело: [6, с. 12].

Фредерік Тейлор створив науковий менеджмент. Він запропонував підходи для відбору персоналу та складання розкладу роботи виробничого підприємства. Генрі Л. Гант (нині всім відомі графіки Ганта), Френк і Ліліан Гільберти займалися пошуком шляхів удосконалення виробництва на основі вивчення руху деталей, сировини й ін. Генрі Форд і Чарльз Соренсон зробили вагомий внесок у розвиток операційного менеджменту за рахунок поєднання знань з взаємозамінності деталей з конвеєрними лініями (концепція скоординованих конвеєрних ліній) [6, с. 8–10]. Дальші ж наукові досягнення у сфері операційного менеджменту були спрямовані на удосконалення системи контролю якості продукції виробничих підприємств. Із цим пов'язують прізвища Уолтера Шухарта й У. Едварда Демінга. Практично всі вчені, що досліджували генезис операційного менеджменту, пов'язують його розвиток зі створенням першого комп'ютера (Джон Атанасов, 1938 р.) (рис. 2).

Автори публікацій [9; 11] вважають, що операційний менеджмент існує з того моменту, коли люди почали виробляти товари й послуги. Професійний же розвиток сучасного операційного менеджменту автори пов'язують з появою у 20-х рр. ХХ ст. концепції наукового менеджменту, що, як зазначено вище, заснована Ф. У. Тейлором (табл. 1).

Ґрунтовне вивчення фахової літератури надало можливість установити, що первісні зачатки операційного менеджменту належать до четвертого тисячоліття до н. е. Саме тоді, як свідчать наукові публікації, в Єгипті уперше введено елементи планування й контролю (нажаль автора цього досягнення невідомо). Дальше дослідження історичних коренів операційного менеджменту надало можливість скласти хронологію основних віх, що характеризують змістове наповнення останнього (табл. 2). Одержані результати можна вважати підґрунтям, на якому нині й базується операційний менеджмент.

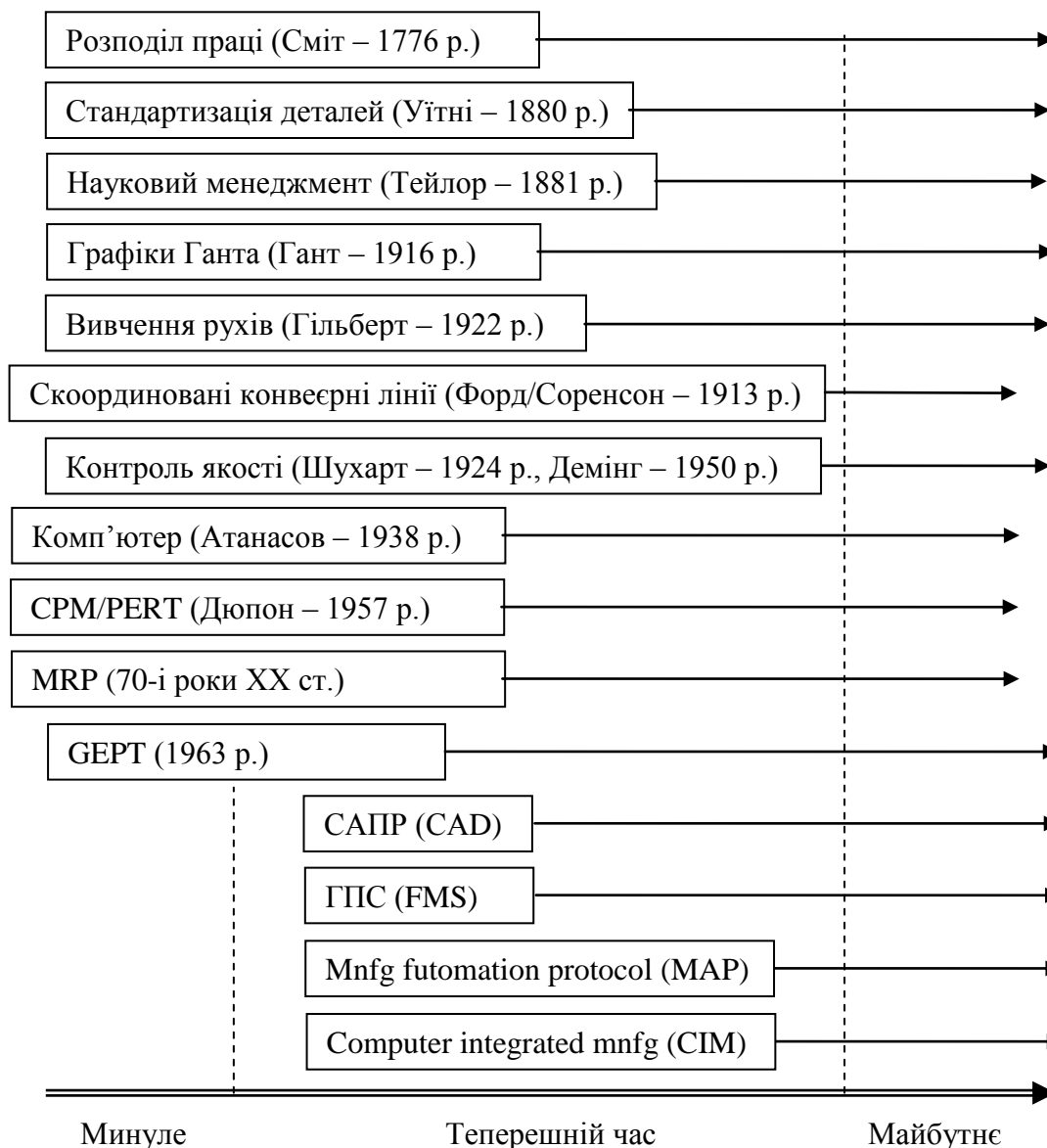

Рис. 2. Наукові досягнення у виробничому/операційному менеджменті

Джерело: [6, с. 9].

Інформація, яку наведено в табл. 2, є доказом того, що операційний менеджмент є ключовим і виокремленим напрямом науки управління. Однак для менеджерів і керівників вітчизняних підприємств операційний менеджмент є ще не зовсім пізнаним інструментарієм управління. Це є одним із чинників,

що актуалізує проблему дальшого дослідження операційного менеджменту й можливостей його впровадження на вітчизняних підприємствах, зокрема і в агросфері.

Таблиця 1

Основні етапи розвитку операційного менеджменту

Період	Зміст етапу
20-і рр. ХХ ст.	Науковий менеджмент Ф. У. Тейлора
1920–1930 рр.	Розробка класичного інструментарію операційного менеджменту
1930–1940 рр.	Розвиток математичного інструментарію для управління діяльністю організації (Хоторнський експеримент Е. Мейо)
1940–1950 рр.	Розвиток виробничого менеджменту (управління виробництвом) як самостійної дисципліни
Початок 70-х рр. ХХ ст.	Розвиток систем управління типу MRP
1980–1990 рр.	Розвиток інтегрального менеджменту. Розвиток операційного менеджменту. Розвиток систем управління загальною якістю (TQM). Розвиток процесного підходу до управління

Джерело: [11].

Таблиця 2

Етапи формування та розвитку операційного менеджменту

Період	Місце виникнення (автори)	Зміст зробленого
1	2	3
4000 р. до н.е.	Єгипет	Уведено вперше елементи планування й контролю
1000 р. до н.е.	Китай	Подальше удосконалення планування. Контроль
600 р. до н.е.	Халдейська імперія	Запропоновано впровадження системи контролю випуску продукції у виробництві
500 р. до н.е.	Китай	Спроба впровадження стандартів. Розроблена система виміру. Сформульовано принципи спеціалізації виробництва
400 р. до н.е.	Кіпр	Виокремлення й вивчення транспортних операцій
XV ст.	Італія	Уведено операції кодування (шифрування) виробів. Упроваджено стандартизацію виробів. Розроблено перші принципи управління запасами
XVIII ст.	Адам Сміт	Поділ праці: спеціалізація виробництва
1776 р., 1800 р.	Елі Уїтні	Науковий підхід до проведення спостережень, реєстрації вимірів і проектування в управлінні виробництвом. Удосконалено стандартизацію деталей
XIX ст.	Чарльз Бембедж	Спроектовано прототип комп'ютера
1832 р., 1881 р.	Ф. У. Тейлор	Науковий менеджмент: відбір персоналу, планування розкладів. Уперше вирішено практичні завдання оптимізації (задача про землекопів)
	Джозеф Жаккард	Застосовано «числове» управління на «жакардовому» ткацькому верстаті
	Джеймс Ватт	Запропоновано розрахунок норми часу в плануванні та в процесі контролю

1	2	3
	Джеймс Мілл	Аналіз рухів виконавців у процесі виконання робіт
	Чарльз Беббедж	Розподіл праці, розрахунок норм часу та визначення елементів руху
Початок XX ст.	Ф. У. Харріс	Оптимізація розміру запасу сировини, матеріалів, заготовок для виробничої партії. Математичне моделювання виробничої діяльності
XX ст.	Ф. У. Тейлор	Науковий менеджмент: дослідження методів управління організацією, розрахунок норм часу, оптимізація структури організації
1913 р.	Генрі Форд	Складальний конвеєр: розподіл праці й оптимізація операцій
	Н. Леффінгвелл	Моделювання виробничої діяльності в офісі. Спроба моделювання інших процесів
	Чарльз Соренсон, Генрі Форд	Концепція скоординованих конвеєрних ліній
1916 р.	Генрі Л. Гант	Оптимізація виробничих циклів (графіки Ганта)
1920 р.	Додж і Ромінг	Імовірність моделювання за даними статистичного контролю якості продукції
1924 р.	Уолтер Шуарт	Статистичний контроль процесів виробництва
30-ті рр. XX ст.	Мері Фоллет	Спроба вирішення проблем з використанням групового підходу
	Блекетт	Дослідження операцій. Математичне моделювання
40-ті рр. XX ст.	Джон Атанасов (США)	Створення цифрового комп'ютера (ABC-комп'ютер)
	Норберт Вінер, Клод Шеннон	Системний аналіз
50-ті рр. XX ст.	А. Фігенбаум, У. Е. Демінг	Тотальний контроль якості
	Японія	Тотальне управління якістю. Концепція «точно, вчасно» (JIT). Концепція «Кайзен»
60-ті рр. XX ст.	Д. Мак-Грегор, Martin Co.	Розроблено теорію Х та Y. Розроблено принципи бездефектного виробництва
	США	Концепція сервісних операцій
1956–1958 рр.	М. Уолкер, Д. Келлі, Д. Малькольм	СРМ / PERT
Кінець 70-х рр. – початок 80-х рр. XX ст.	США	MRP-системи
70-ті рр. XX ст.	США	Комп'ютерна система календарного планування виробництва. Планування матеріального забезпечення виробництва. Теорія обмежень. Рівнобіжний інжиніринг. Реінжиніринг бізнес-процесів
1947 р.	США	Перша американська система автоматизованого проектування (САПР)

Кінець 80-х рр. XX ст.	СРСР, О. А. Кошин	Перша радянська система автоматизованого проектування (САМПП)
1989 р.	Російська Федерація	Комплекс автоматизованих систем «КОМПАС»
Кінець XX ст.	США, Європа	FMS, MAP, CIM

Джерело: узагальнив автор.

«Наскрізний характер» операційного менеджменту та його місце в загальній системі менеджменту організації, необхідність міжфункціонального підходу до розв'язання завдань операційного рівня, використання прийомів і методів, запозичених з вищої математики, економіки, логістики, інформаційних технологій й ін., безпосередньо впливають на формування понятійного апарату і насамперед на трактування дефініції «операційний менеджмент». Варто вказати, що на цей момент часу однозначної думки щодо розуміння операційного менеджменту немає. У працях вітчизняних і зарубіжних науковців [1–11; 14–27] представлені нерідко доволі різні трактування дефініції «операційний менеджмент». На думку автора, це можна пояснити в загальному випадку трьома чинниками:

1) переклад іноземної літератури як спеціальної, так і навчально-методичної, що стосується операційного менеджменту, не завжди є коректним і правильним з професійного погляду;

2) спроба адаптації іншомовних визначень будь-якої дефініції до лексики рідної мови;

3) створення й розвиток професійного жаргону в усіх сферах діяльності, у тому числі й сфері операційного менеджменту.

Щодо пояснення останнього чинника варто звернутись до монографії [15, с. 158–159]. У ній автори пояснюють, що «обіг інформації, який надходить з усіх джерел (рис. 3), у формі як усних, так і письмових переказів, сприяють створенню професійного жаргону, який формується й використовується насамперед на певному підприємстві чи групі підприємств. Це може викликати проблеми комунікації між «теоретиками» і «практиками»... Слід відрізнити професійний різновид фахової мови (*англ.* – *language for occupational purposes*) від різновиду спеціалізованої академічної мови (*англ.* – *language for academic purposes*), якою користуються викладачі навчальних дисциплін. Умовно назвавши перших практиками, других – теоретиками, слід зазначити, що на практиці в процесі комунікації між двома групами спостерігається явище непорозуміння з причини неузгодження термінології».

Концентроване вираження більшості трактувань дефініції «операційний менеджмент» відображено у навчальній і науковій літературі закордонних та вітчизняних фахівців [1–11; 14–27]. Проте необхідно вказати, що спершу визначення операційного менеджменту започаткували закордонні вчені [16; 18; 20; 22; 24; 25].

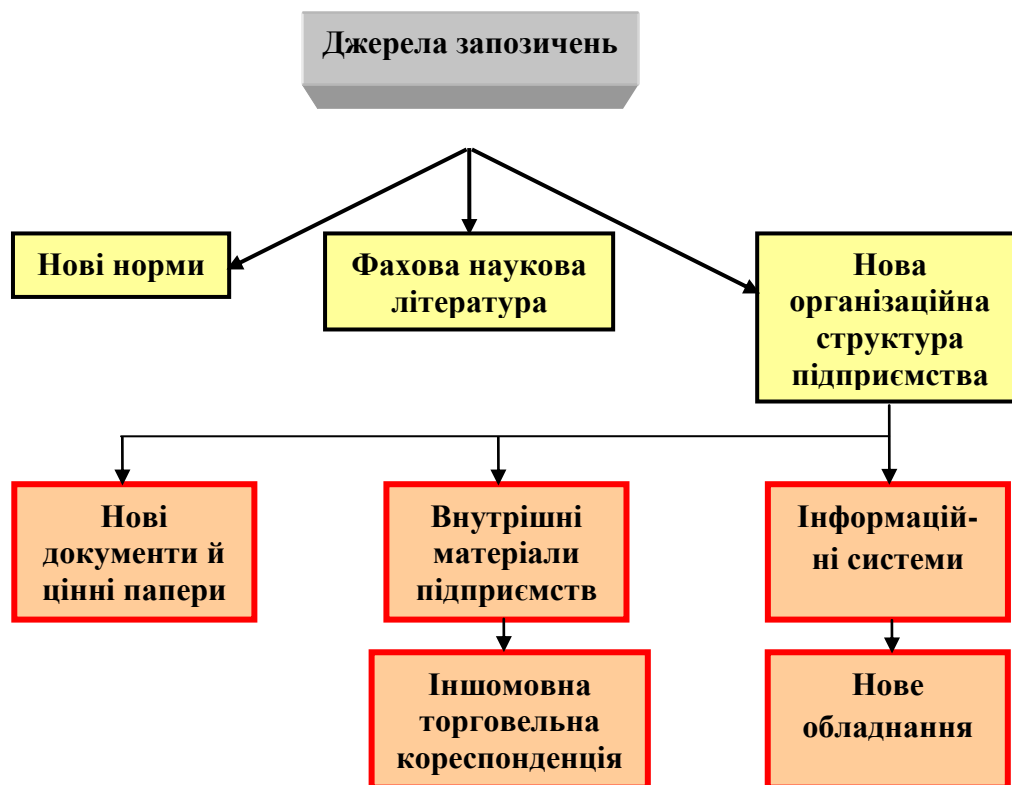

Рис. 3. Джерела запозичень нових термінів

Джерело: [21, с. 70].

Далі, користуючись перекладами, в більшості своїй англійської літератури, російські й українські вчені наприкінці ХХ століття розпочали публікувати праці наукового й навчально-методичного спрямування з операційного менеджменту, де і наводили вже відомі трактування дефініції «операційний менеджмент», частково їх змінюючи та доповнюючи (табл. 3). Проте це тільки посилює кількість розбіжностей у розумінні сутності терміну. Отже, результати аналізу чисельної кількості трактувань дефініції «операційний менеджмент», що є на цей момент часу, надають можливість зробити два таких висновки:

1) нині є нагальна необхідність уточнення визначення дефініції «операційний менеджмент»;

2) більшість фахівців схилиються до думки, що операційний менеджмент є перш за все діяльністю, що пов'язана з виконанням функції управління або ж визначеними операціями чи системами.

Беручи до уваги викладене вище, очевидним є те, що операційний менеджмент є цілеспрямованою діяльністю з управління операціями придбання потрібних ресурсів, їхньої трансформації в готовий продукт (послугу) з поставкою останнього (останніх) споживачу (на ринок). Операційний менеджмент замикається у своїй основі на операціях планування, організації та управління операційною системою, що орієнтована на виконання конкретної операційної функції.

Трактування дефініції «операційний менеджмент»

Зміст трактування (мовою оригіналу)	Джерело
Производственный и операционный менеджмент является деятельностью, которая относится к созданию товаров и услуг путем преобразования входов (необходимых ресурсов всех видов) в выходы (готовые товары, услуги)	[6, с. 7]
Операційний менеджмент – це діяльність, пов'язана з розробкою, використанням й удосконаленням виробничих систем, на основі яких виробляють основну продукцію чи послуги підприємства	[16], [22]
Операционный менеджмент – это планирование, организация и управление операционной системой	[6, с. 13]
Операционный менеджмент – это все виды деятельности, связанной с преднамеренным преобразованием (трансформацией) материалов, информации или покупателей	[4, с. 11]
Операционный менеджмент – это определенно направленная деятельность по управлению операциями приобретения потребных ресурсов, их трансформации в готовый продукт (услугу) с поставкой последнего (последних) потребителю (на рынок)	[17, с. 5]
Управління виробництвом – це управління об'єктами чи процесами, що роблять товари і/чи надають послуги. ... Терміни «управління виробництвом», «виробничий менеджмент» і «операційний менеджмент» поки будемо вважати рівнозначними і взаємозамінними Основою операційного менеджменту є управління виробничими системами. Виробнича система – це система, що використовує операційні ресурси підприємства, для перетворення фактору виробництва, що вводиться («входу») в обрану нею продукцію чи послугу («вихід»)	[2, с. 23, 30]
В інших організаціях, які не виробляють фізичні товари, виробничі функції менш очевидні, бо вони «сховані» від публіки й кожного покупця, наприклад, діяльність, яку здійснюють в офісі, коледжі. Таку діяльність називають сервісом і має відношення до операції або операційного менеджменту	[10, с. 6]
Операционный менеджмент – это наука, которая представляет предприятие не как черный ящик, а как четко упорядоченную систему по производству и реализации продукции, и конечный результат деятельности такого предприятия величина не случайная, а абсолютно закономерная Операционный менеджмент можно определить как деятельность по управлению процессами приобретения ресурсов, преобразованию их в готовый продукт и поставке произведенного продукта покупателю Операционный менеджмент – это производственно-хозяйственная система с четкой производственно-технологической ориентацией Операционный менеджмент – это управление объектами (операционными ресурсами) или процессами, которые возникают в процессе создания продуктов и услуг	[14, с. 72– 79]
Операційний менеджмент – це діяльність, пов'язана з перетворенням організацією різних видів ресурсів (входів) у товари та послуги (виходи) Операційний менеджмент – це діяльність з управління процесами закупівлі матеріалів, їх перетворенням на готовий продукт і поставкою цього продукту споживачеві Операційний менеджмент – це всі види діяльності, пов'язані з навмисним перетворенням (трансформацією) матеріалів, інформації чи покупців	[3, с. 9–10]

Джерело: узагальнив автор.

Операційний менеджмент є не тільки визначеною системою управління

операціями, у параметрах і показниках якої він відображається – у його змісті відбиваються характер й особливості професійного мислення менеджера. Це свого роду структура знань, викладена як конкретна система цінностей, установок, стереотипів, що поєднують накопичені дослідницький потенціал і практичний досвід, сформоване бачення й перспективне мислення менеджерів і керівників підприємств.

Ураховуючи описане вище, можна назвати основні визначники сутності операційного менеджменту, що складають його «візитну картку» – мету, об'єкт, предмет, основне завдання, спрямованість, фундамент (підґрунтя) (рис. 4).

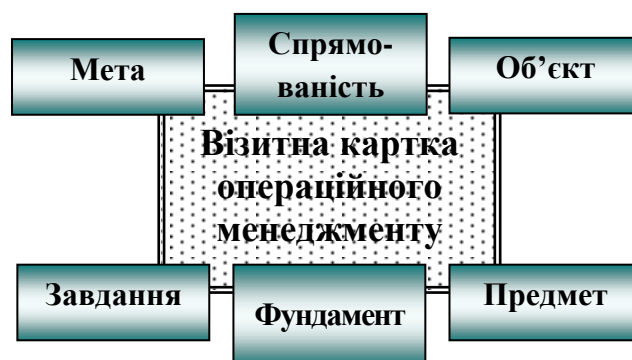

Рис. 4. Складові частини «візитної картки» операційного менеджменту
Джерело: розробив автор.

Метою операційного менеджменту слід вважати формування ефективної системи управління операціями не тільки у виробництві, а й у сфері сервісу. Операційний менеджмент націлений на побудову управлінських систем, що забезпечують виконання необхідних дій і процедур для одержання ринкового результату діяльності підприємства. Ринковий вибір може будуватися тільки на чіткому професійному врахуванні об'єктивних обмежень, критеріїв і стандартів. Оптимальні операційні рішення вимагають від керівника підприємства перебування в центрі виробничої системи, що розвивається. Поєднання в одне ціле основних чинників й аспектів діяльності підприємства (фінансових, організаційних, ринкових, технологічних) потребує, щоб цей процес здійснювався на міцній базі раціонального управління операціями.

Масштабність розвитку й застосування операційного менеджменту в різних підприємствах надає можливість визначити триєдиний об'єкт – це операції, процеси й операційні системи (рис. 5). Це обґрунтовується тим, що головний вектор дії операційного менеджменту сучасної організації спрямований не лише на операції, а й на процеси та операційні системи, де саме виконують останні. Операції та процеси уособлюють собою будь-яку діяльність у виробництві, науці, освіті, медицині, економіці тощо, яка пов'язана з творчим процесом. Своєю чергою, операційні системи являють собою механізм для виконання операцій і процесів. Тому для досягнення запланованої ефективності й результативності функціонування підприємства операційний менеджмент

повинен бути спрямований саме на такий триєдиний об'єкт як операції, процеси й операційні системи.

Предметом операційного менеджменту є закономірності планування, організації й управління операціями, процесами й операційними системами.

Основним завданням операційного менеджменту є побудова раціональних і водночас ефективних управлінських систем, що забезпечують виконання необхідних дій і процедур для одержання ринкового результату від функціонування операційної системи.

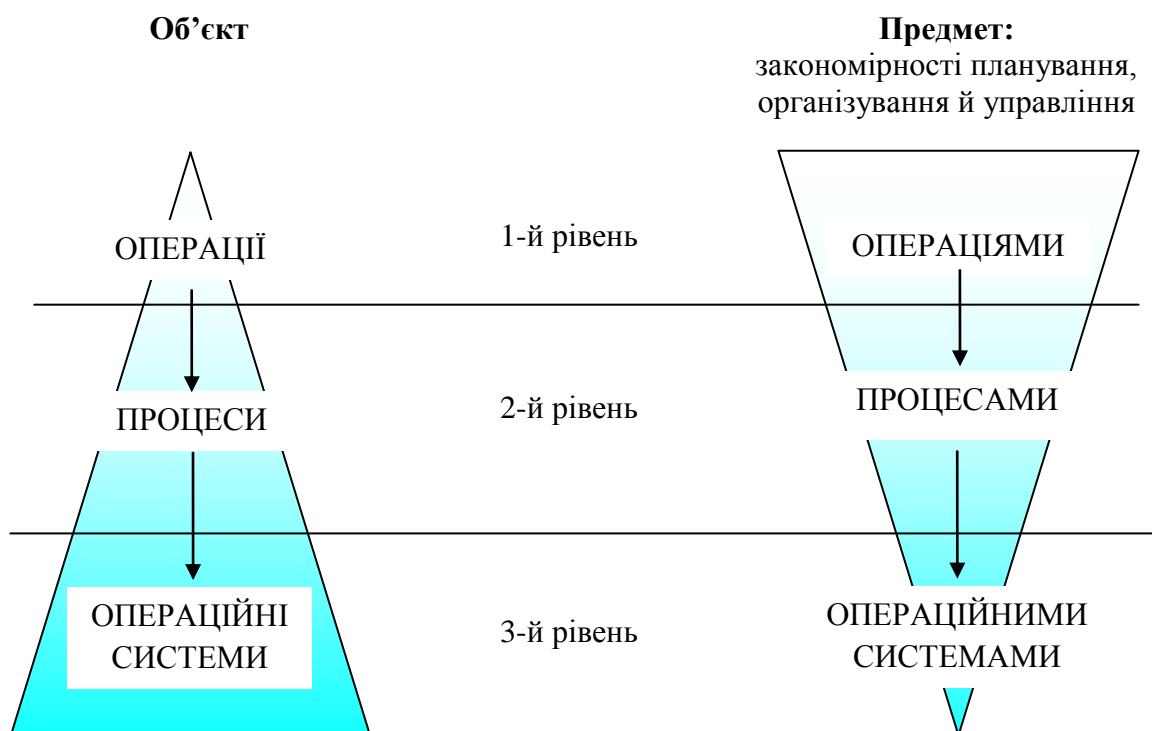

Рис. 5. Об'єкт і предмет операційного менеджменту

Джерело: розробив автор.

Системне дослідження ролі операційного менеджменту в суспільному виробництві надало можливість дійти до висновку, що останній проходить червоною ниткою в будь-якій сфері діяльності соціально-економічної системи [12, с. 11–12]. На думку вітчизняних учених І. А. Олійника, В. Г. Пасічника, В. І. Романчикова й О. В. Акіліна, операційний менеджмент є головним фактором удосконалення матеріального виробництва [8, с. 8]. Отже, найголовнішим вектором управлінської спрямованості операційного менеджменту є забезпечення ефективного й раціонального ведення діяльності соціально-економічних систем. З огляду на це спрямованість операційного менеджменту можна подати у вигляді трикутника, що має рівнозначимі вершини, якими слугують ефективність, раціональність і результативність в управлінні будь-якими операціями і процесами, що здійснюються операційними системами підприємств (рис. 6). Саме ефективність,

раціональність і результативність допомагають визначити ступінь оптимальності й доцільності функціонування операційної системи підприємства.

Рис. 6. Трикутник спрямованості операційного менеджменту

Джерело: розроблено автором.

Отже, ефективність, раціональність і результативність можна прийняти за основні показники, що характеризують операційний менеджмент як певного роду діяльність організації. В операційному менеджменті під «ефективністю» слід розуміти визначений ступінь досягнення поставлених операційною системою цілей. Для підприємства, що функціонує на певному сегменті ринку, – це певним чином задоволення потреб споживачів й одержання максимально можливого прибутку. Стосовно виконання будь-якої операції, то під «ефективністю» слід розуміти ступінь досягнення запланованого результату. Причому основний принцип кількісної оцінки ефективності складається з порівняння результатів проведення операції та витрат на її здійснення. Отже, ефективність операції може бути однозначно охарактеризована такими показниками:

- 1) величиною очікуваного корисного ефекту (результату);
- 2) ймовірністю досягнення ефекту (результату);
- 3) витратами ресурсів на досягнення ефекту (результату) із заданою ймовірністю.

Раціональність – досягнення максимально можливої ефективності як операційної системи загалом, так і кожної конкретної операції за мінімально можливих витрат коштів і часу.

Результативність – це одержання певного результату, що задовольняє організацію з метою її дальшого функціонування в заданому ринковому просторі.

Ефективність, раціональність і результативність – це ті показники, що «формують» прибутковість системи «організації», яка функціонує в економічному просторі у певний час.

Операційний менеджмент як один із головних напрямів загального менеджменту має свій фундамент (підґрунтя). Так, автори роботи [8, с. 11] зазначають, що «операційний менеджмент ґрунтується на теорії економічного аналізу, техніці й технології галузей, економіці підприємства, основах менеджменту, макроекономіці, логіці та включає управління матеріальними й людськими ресурсами, фінансами, інвестиціями, організацією виробництва та маркетинг у виробничій сфері тощо». Проте, авторською точкою зору є та, що фундамент операційного менеджменту складають чотири головних компоненти [12, с. 27; 13, с. 51], а саме: економіка, математичні основи дослідження операцій, система технологій (сучасні технології) й організація виконання останніх (рис. 7). Виокремлені компоненти взаємопов'язані між собою в межах поля операційного менеджменту й забезпечують успішну діяльність і розвиток операційної системи підприємства.

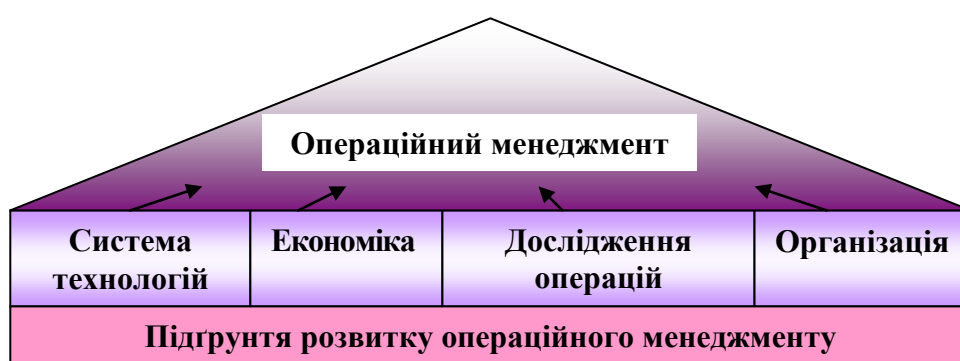

Рис. 7. Фундамент операційного менеджменту

Джерело: узагальнив автор.

Дослідження становлення й розвитку операційного менеджменту як окремого напрямку загального менеджменту дозволяє вказати на тісний зв'язок його саме з операціями, що виконує людина (виконавець) у різних сферах її діяльності – аграрному секторі, промисловості, сервісі й ін.

Висновки. У статті представлено ключові аспекти сучасної парадигми операційного менеджменту з огляду на генезу науки управління й розвиток інноваційних технологій та інструментів ведення аграрного бізнесу. На підставі викладеного можна констатувати, що:

1. Генеза сучасної парадигми операційного менеджменту бере початок в індустріальній системі. Це відбито не тільки в кількісній перевазі індустріальних підходів і методик операційного менеджменту, але й у тому, що промислові технології дотепер є одним з основних постачальників модифікованих чи принципово нових управлінських підходів.

2. Операційний менеджмент слід розуміти як цілеспрямовану діяльність з управління операціями придбання потрібних ресурсів, їхньої трансформації в готовий продукт (послугу) з поставкою останнього (останніх) споживачу (на ринок). Операційний менеджмент замикається у своїй основі на операціях планування, організації та управління операційною системою, що орієнтована

на виконання конкретної операційної функції. Він центральною лінією проходить через усю діяльність щодо створення (чи зміни стану) продукту шляхом перетворення необхідних ресурсів у потрібні товари, послуги за визначальною ролі операційних менеджерів й оперативної інформації, що надходить з ринкового середовища.

3. Операційний менеджмент є виокремленим видом загального менеджменту, який має свою конкретну мету й завдання, об'єкт, предмет і спрямованість. Фундаментом операційного менеджменту слід вважати один із важливих розділів математики – дослідження операцій, а також економіку, технологію та організацію.

4. Операційний менеджмент є підсумковим в економічній діяльності, бо будь-яке підприємство є органічною цілісною системою. Управління операціями має забезпечити інтегративні та координувальні ефекти, тобто в результаті застосування операційного менеджменту підприємство набуватиме статусу єдиного цілого у визначених межах ринкового простору. Водночас критерій ефективності управління повинен обов'язково співвідноситися зі стратегією бізнесу, яка не зводиться тільки до поточної ефективності.

5. Операційний менеджмент спрямований на ефективність, раціональність і результативність в управлінні будь-якими операціями й процесами у межах операційної системи підприємства.

У перспективі планується переглянути й уточнити концепцію операційного менеджменту; обґрунтувати його зв'язок з маркетингом і логістикою; поглибити дослідження операцій на виробничих підприємствах.

Список використаних джерел

1. Білявський В. Характеристика теоретико-методологічних засад управління системою операційного менеджменту. *Торгівля та ринок України*. 2013. Вип. 36. С. 16–24.

2. Василенко В. А., Ткаченко Т. І. Виробничий (операційний) менеджмент: навч. посібник. Київ: ЦНЛ, 2003. 532 с.

3. Гевко І. Б. Операційний менеджмент: навч. посібник. Київ: Кондор, 2005. 228 с.

4. Гэлловэй Л. Операционный менеджмент: принципы и практика: пер. с англ. Санкт-Петербург: ПИТЕР, 2001. 320 с.

5. Зинченко С. Операционный менеджмент: миф или реальность? *Менеджмент и менеджер*. 2003. № 7. С. 33–37.

6. Козловский В. А., Маркина Т. В., Макаров В. М. Производственный и операционный менеджмент: учебник. Санкт-Петербург: Специальная литература, 1998. 455 с.

7. Курочкин А. С. Операционный менеджмент: учебн. пособие. Киев: МАУП, 2000. 144 с.

8. Олійник І. А., Пасічник В. Г., Романчиков В. І., Акіліна О. В. Операційний менеджмент: навч. посібник. Київ: ЦНЛ, 2006. 160 с.

9. Омеляненко Т. В., Задорожная Н. В. Операционный менеджмент.

Москва: Финансы и статистика, 2006. 235 с.

10. Соснін О. С., Казарцев В. В. Виробничий і операційний менеджмент: навч. посібник. Київ: Вид-во Європейського ун-ту, 2004. 147 с.

11. Стерлингова А. Н., Фель А. В. Операционный (производственный) менеджмент: учебн. пособие. Москва: ИНФРА-М, 2009. 187 с.

12. Сумець О. М., Черкашина М. В. Операційний менеджмент: монографія. Харків: Міськдрук, 2013. 152 с.

13. Сумець О. М. Операційний менеджмент: підручник. Харків: Міськдрук, 2013. 348 с.

14. Ткаченко В. А., Чимшит С. И. Сущность, значение и основные задачи операционного менеджмента. *Бизнес-Информ*. 2004. № 7–8. С. 72–79.

15. Ткаченко В. А., Холод Б. И., Воронков О. Г., Лямец В. И. Операционное управление производством. Технологическая база управления: монография. Киев: Соборна Украина, 1998. 235 с.

16. Чейз Р. Б., Эквилайн Н. Д., Якобс Р. Ф. Производственный и операционный менеджмент: пер. с англ. 8-е изд. Москва: Вильямс, 2001. 691 с.

17. Яременко О. Л., Сумець А. М. Операционный менеджмент: учебник. Харьков: Фолио, 2002. 231 с.

18. Adam E. E., Ebert J. R. Production and Operation Management: Concepts, Models and Behavior. 5th ed. New York: Prentice Hall Englewood Cliffs, 1990. 620 p.

19. Bochtis D., Aage Gron Sorensen C., Kateris D. Operations Management in Agriculture, 2018. Academic Press, 286 p.

20. Bowman E. H., Fetter R. B. Analysis for Production and Operations Management. 3rd ed. Homewood, Illinois: Richard D. Irvin, 1996. 897 p.

21. Chase R. B., Aquilano N. J. Production and Operations Management: Manufacturing and Services. Boston: Irvin McGraw-Hill, 1995. 852 p.

22. Heizer J. H., Render B. Production and Operations Management: Strategies and Tactics. 3rd ed. Boston: Allyn and Bacon, 1993. 871 p.

23. Matulewska A., Matulewski M. Język logistyki: wpływ języka angielskiego na język polski (cz. 1). *Logistyka*. 2005. No. 4. S. 69–70.

24. McMillan C. J. Production Planning in Japan. *Journal of General Management*. 2003. No. 4. Pp. 44–71.

25. Russell S. R., Taylor B. W. Operations management: Creating value along the supply chain. 7 ed. N.-Y.: John Wiley & Sons, Inc., 2010. 832 p.

26. Serdaris P., Antoniadisand I., Tomlekova N. Supply chain management: a view of the distribution channel. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*. 2014. Vol. 20. No. 2. Pp. 480–486.

27. Velychko O., Velychko L. Management of inter-farm use of agricultural machinery based of the logistical system БОА. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*. 2017. Vol. 23. No. 4. Pp. 534–543.

References

1. Biliavskiy, V. (2013), Feature theoretical and methodological foundations control of operational management. *Torhivlia ta rynek Ukrainy*, vol. 36, pp. 16–24.
2. Vasylenko, V. A. and Tkachenko, T. I. (2003), *Vyrobnychy i operatsiyni menedzhment* [Production (operational) management], TSUL, Kyiv, Ukraine.
3. Hevko, I. B. (2005), *Operatsiyni menedzhment* [Operational management], Kondor, Kyiv, Ukraine.
4. Hellovei, L. (2001), *Operatsyonnyi menedzhment: pryntsypy y praktyka* [Operational management: principles and practice], PYTER, S.-Peterburh, Russia.
5. Zynchenko, S. (2003), Operational management: myth or reality? *Mnedzhment y menedzher*, no. 7. pp. 33–37.
6. Kozlovskiy, V. A., Markyna, T. V., Makarov, V. M. (1998), *Proyzvodstvennyi y operatsyonnyi menedzhment* [Production and operational management], Spetsyalnaia lyteratura, S.-Peterburh, Russia.
7. Kurochkyn, A. S. (2000), *Operatsyonnyi menedzhment* [Operational management], MAUP, Kyiv, Ukraine.
8. Oliynyk, I. A., Pasichnyk, V. H., Romanchykov, V. I., Akilina, O. V. *Operatsiyni menedzhment* [Operational management], TSUL, Kyiv, Ukraine.
9. Omelianenko, T. V. and Zadorozhnaia, N. V. (2006), *Operatsyonnyi menedzhment* [Operational management], Finansy i statistika, Moscow, Russia.
10. Sosnin, O. S. and Kazartsev, V. V. (2004), *Vyrobnychy i operatsiyni menedzhment* [Production and operational management], Vyd-vo Yevropeiskoho un-tu, Kyiv, Ukraine.
11. Sterlynhova, A. N., Fel, A. V. (2009), *Operatsyonnyi (proyzvodstvennyi) menedzhment* [Operational (production) management], YNFRA-M, Moscov, Russia.
12. Sumets, O. M. and Cherkashyna, M. V. (2013), *Operatsiyni menedzhment* [Operational management], Miskdruk, Kharkiv, Ukraine.
13. Sumets, O. M. (2013), *Operatsiyni menedzhment* [Operational management], Miskdruk, Kharkiv, Ukraine.
14. Tkachenko, V. A. and Chymshyt, S. Y. (2004), Essence, meaning and main tasks of operational management. *Business-Inforn*, no. 7–8. pp. 72–79.
15. Tkachenko, V. A., Kholod, B. Y., Voronkov, O. H. and Liamets, V. Y. (1998), *Operacionnoe upravlenie proyzvodstvom. Tehnologicheskaja baza upravlenija* [Operational management of production. Technological base of management], Soborna Ukrayna, Kyev, Ukraine.
16. Cheiz, R. B., Jekvilajn, N. D. and Yakobs, R. F. (2001), *Proyzvodstvennyj i operacionnyj menedzhment* [Production and operational management], Vyliams, Moscow, Russia.
17. Yaremenko, O. L. and Sumets, A. M. (2002), *Operacionnyj menedzhment* [Production management], Folio, Kharkiv, Ukraine.
18. Adam, E. E. and Ebert, J. R. (1990), *Production and Operation Management: Concepts, Models and Behavior*. 5th ed., Prentice Hall Englewood Cliffs Prentice Hall Englewood Cliffs, New York, USA.

19. Bochtis, D., Aage Gron Sorensen, C. and Kateris, D. (2018), *Operations Management in Agriculture*. Academic Press.
20. Bowman, E. H. and Fetter, R. B. (1993), *Analysis for Production and Operations Management*. 3 rd ed., R. D. Irvin, Homewood, Illinois, USA.
21. Chase, R. B. and Aquilano, N. J. (1995), *Production and Operations Management: Manufacturing and Services*, Irvin McGraw-Hill, Boston, USA.
22. Heizer, J. H. and Render, B. (1993), *Production and Operations Management: Strategies and Tactics*. 3 rd ed., Allyn and Bacon, Boston, USA.
23. Matulewska, A. and Matulewski, M. (2005), Jezyk logistyki: wplyw jezyka angielskiego na jezyk polski (cz. 1). *Logistyka*, no. 4, pp. 69–70.
24. McMillan, C. J. (2003), Production Planning in Japan. *Journal of General Management*, no 4, p. 44–71.
25. Russell, S. R. and Taylor, B. W. (2010), *Operations management: Creating value along the supply chain*. 7 ed., John Wiley & Sons, Inc., N.-Y, USA.
26. Serdaris, P., Antoniadisand, I. and Tomlekova N. (2014), Supply chain management: a view of the distribution channel. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, vol. 20, no. 2, pp. 480–486.
27. Velychko, O. and Velychko, L. (2017), Management of inter-farm use of agricultural machinery based of the logistical system БОА. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, vol. 23, no. 4, pp. 534–543.

[How to cite this article? Як цитувати цю статтю?](#)

Стиль – ДСТУ:

Сумець О. Ключові аспекти сучасної парадигми операційного менеджменту. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Vol. 4. No. 3. Pp. 129–147. URL: www.are-journal.com.

Style – Harvard:

Sumets, A. (2018), Key aspects of the modern paradigm of operational management. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 4, no. 3, pp. 129–147, available at: www.are-journal.com.